

ЛУКІВНИЦТВО — галузь **кормовиробництва**, яка займається поліпшенням природних і створенням сіяних лучних травостоїв, розробленням заходів з їхнього використання на сінокошах і пасовищах природних кормових угідь з метою виробництва сіна, зеленого, зокрема пасовищного, та інших трав'яних кормів для свійських тварин; галузь науки, що теоретично і практично обґрунтовує організаційні й технічні заходи та прийоми, спрямовані на поліпшення та раціональне використання природних і сіяних сіножатей та пасовищ. Теор. базою Л. є лукознавство як наука про **луки**, їхнє походження, компоненти, організацію фітоценозів та закономірності змін, що відбуваються в них під впливом природ. і антропоген. чинників, тощо. Л. як галузь с. господарства на всіх етапах свого розвитку на території України відіграло важливу роль у забезпеченні корм. бази для **тваринництва**. У сучас. Л. виокремлено осн. групи заходів з підвищення продуктивності сіножатей і пасовищ та поліпшення якості трав'яних кормів: докорінне поліпшення, поверхневе поліпшення і правильне (рац.) використання травостоїв. За докорін. поліпшення повністю знищують деградований низьковрожай. природ. або старосіяний травостій, де поширилися купини, чагарники, дрібнолісся, каміння, малоцінні, шкідливі чи отруйні види рослин, і на його місці створюють новий високоврожай. сіяний травостій із багаторіч. трав та їхніх сумішей. Залежно від стану угідь здійснюють культуртех. роботи, меліорат. заходи, вирощування поперед. (підготов.) культур, залуження. Культуртех. роботи — заходи, спрямовані на розчищення природ. корм. угідь від чагарників, дрібнолісся і пеньків, знищення купин, збирання каміння, вирівнювання поверхні, первинне оброблення ґрунту. Меліорат. заходи — осушення при перезволоженні або зрошення за недостат. забезпечення трав вологою — здійснюють у разі необхідності регулювання водного режиму. Процес залуження передбачає оброблення ґрунту, добір трав і травосумішей, сівбу трав, а за потреби й удобрення, вапнування кислих чи гіпсування солонцюватих ґрунтів. Для докорін. поліпшення застосовують 2 способи залуження: прискорене і залуження після поперед. культур. Прискорене проводять без вирощування поперед. культур, трави сіють безпосередньо на добре розроблений пласт лучної дернини. Його застосовують з метою створення високоврожай. травостоїв у короткий термін з порівняно невеликими затратами переважно на угіддях, де технічно це можливо зробити. Залуження після вирощування поперед. культур здійснюють протягом 1–5-ти р. у системі лучних сівозмін чи поза ними з різною тривалістю польового й лучного періодів на угіддях, які

потребують поперед. окультурювання. Оброблення ґрунту при залуженні завершують коткуванням. Підібрані трави за біол. характеристиками повинні відповідати екол. умовам місцезростання (типу угідь, рівню зволоження, клімат. і ґрунт. умовам тощо), агротех. чинникам (системі удобрення, тривалості й способу використання тощо), а також ценотич. активності компонентів травосумішей. На Поліссі України у складі травосумішей чи в чистому вигляді для сінокісно-пасовищ. користування при залуженні висівають такі види злак. і бобових багаторіч. трав, як грястиця збірна, костриця лучна, східна й червона, стоколос безостий, пажитниця багаторічна й багатоквіткова, китник лучний, тонконіг лучний, тимофіївка лучна, мітлиця велетенська, очеретянка звичайна, конюшина лучна (двоукісна), гібридна й повзуча, лядвенець польовий, у лісостеп. і степ. зонах — також житняк гребінчастий, пирій безкореневищний, райграс високий, люцерна посівна й жовта, еспарцет піщаний, лядвенець український. За умов обмеженого застосування добрив до травосумішей обов'язково додають бобовий компонент (люцерну посівну, конюшину лучну та ін.), який забезпечує накопичення симбіотич. азоту (50–200 кг/га). Унаслідок докорін. поліпшення лук їхня продуктивність за виходом з 1 га корм. одиниць зростає у 2–3 рази і може становити 5–7 т і більше. Під час поверхневого поліпшення лук дернину не розорюють, а впроваджують заходи, спрямовані на підвищення врожайності корм. угідь. Його здійснюють на угіддях, у травостойі яких збереглися види трав, цінні як корми, з невеликою кількістю купин, чагарників і дрібнолісся, каміння, бур'янів, малоцін., шкідливих чи отруй. видів рослин тощо, а також на тер., де не можна проводити докорінне поліпшення через загрозу водної або вітрової ерозії ґрунтів (схили балок, гір. луки, приуслова частина заплави великих і серед. річок тощо). Поверхневе поліпшення за потреби може поєднувати культуртех. роботи, меліорат. заходи, заходи з догляду за травостоєм, удобрення травостою. Культуртех. роботи та меліорат. заходи проводять так само, як і під час докорін. поліпшення. Заходи з догляду за травостоєм передбачають знищення бур'янів, розгрібання наносів та кротовин, засипання промоїн, видалення залишків сіна, розпушування дернини, підсівання трав. Підсівання за поверхневого поліпшення проводять без порушення або з частковим порушенням дернини насінням видів багаторіч. трав з дотриманням екол.-біол. принципів їхнього добору, які рекомендовано для докорін. поліпшення. Найчастіше для підсівання використовують багаторічні бобові трави. У процесі поверхневого поліпшення лук вносять макро- (азотні, фосфорні і

калійні) та мікродобрива. У травостої з великою часткою бобових культур азот не вносять. Для визначення сумар. доз осн. пожив. елементів застосовують баланс.-розрахунк. метод, який враховує їхній вміст у ґрунті, виносення з урожаєм та коефіцієнти їх використання з добрив та ґрунту. Залежно від забезпечення ґрунту пожив. елементами дози діючої речовини добрив можуть коливатися в межах до 200 кг/га (азот і калій) та до 90 кг/га (фосфор) з різним співвідношенням цих елементів. Азот вносять з таким розрахунком, щоб в одному циклі використання дози не перевищували 45–50 кг/га діючої речовини на пасовищах і 80–90 кг/га — на сіножатях. Правильне (рац.) використання сінокосів і пасовищ передбачає впровадження технол. заходів, які забезпечують постійне відновлення й збереження видової структури, продуктивності та пожив. й енергет. цінності корму. Розрізняють 2 осн. способи використання лук — сінокісне (травостій скошують для заготівлі сіна та ін. трав'яних кормів) і пасовищне (використовують для випасання тварин). Часто практикують комбінов. (протягом одного й того ж вегетац. періоду поєднують пасовищне і сінокісне застосування) та перемінне (чергування режимів використання протягом декількох років) використання. Раци. використання пасовищ передбачає застосування систем. (порцій. та загін.) випасання травостою тваринами з надаванням часу для достат. відростання трав в отавах. За сінокіс. використання трави скошують в оптимальн. фази вегетації рослин з метою забезпечення якості сіна, зеленого корму чи сінажу, відповідної вимогам держ. стандартів України.

Л. як галузь науки виникло наприкінці 19 — на поч. 20 ст. Його фундатором став В. Вільямс. У цей період на держ. рівні розпочато підготовку кадрів серед. кваліфікації та дослідні роботи на опор. пунктах, Полтав. і Козаровиц. (нині Вишгород. р-ну Київ. обл.) дослід. станціях Всесоюз. інституту кормів (м. Лобня, нині Моск. обл.). Зокрема на Козаровиц. дослід. станції працювали **Р. Єленевський** та Є. Єленевська, які провели інвентаризацію та розробили заходи з поліпшення заплав. лук Дніпра зони Полісся, та М. Данилевська, котра довела переваги й ефективність загін. способу випасання худоби. Знач. внесок у розвиток Л. зробив засн. ниніш. відділу кормовиробництва і лукувництва Інституту землеробства НААНУ (сміт Чабани Києво-

Святошин. р-ну Київ. обл.) і першої наук. школи лукувників **М. Куксін**. Під його керівництвом розроблено фітотопол. класифікацію та проведено крупномасштабне геоботан. обстеження лук, а також обґрунтовано технол. основи докорін. й поверхневого їхнього поліпшення, створення, догляду й рац. використання природ. та культур. сінокосів і пасовищ. Проблемами покращення та рац. використання лук у Лівобереж. Лісостепу займалася В. Черкасова, у зх. регіоні — **Г. Кияк**. Наступ. період розвитку Л. пов'язують зі створенням у Вінниці 1973 Укр. НДІ кормів Пд. відділ. ВАСГНІЛ (нині Інститут кормів та с. господарства Поділля НААНУ). У цей час поглиблено уявлення про особливості формування фітоценозів різнотип. лук, їхньої продуктивності та якості кормів залежно від агротех. чинників, а також розроблено для різних ґрунт.-клімат. умов екол.-біол. і технол. основи створення, догляду, удобрення та рац. використання травостоїв природ. і культур. сіножатей та пасовищ. Серед відомих фахівців у галузі Л. — на Поділлі: **П. Макаренко** та **К. Ковтун**, у Поліссі і Лісостепу: **А. Боговін** і **В. Кургак**, у зх. регіоні: **М. Ярмолюк** і **Я. Мошак**.

Рекомендована література

1. Еленевский Р. А., Еленевская Е. В. Геоботанический очерк заливных лугов Казаровичской поймы Днепра // Тр. Казарович. опытно-мелиорат. луговой станции. 1927;
2. Ларін І. В., Куксін М. В. Лукувництво і пасовищне господарство. К., 1960;
3. Кияк Г. С. Лукувництво. К., 1968;
4. Куксін М. В. Створення і раціональне використання культурних пасовищ. К., 1973;
5. Черкасова В. А. Освоение склонов под пастбища и сенокосы. Москва, 1976;
6. Боговін А. В. Внесок науковців у розвиток лукувництва в Україні // Боговін А. В. Землеробство. К., 1999;
7. Боговін А. В., Слюсар І. Т., Царенко М. К. Трав'яністі біогеоценози, їхнє поліпшення та раціональне використання. К., 2005;
8. Кургак В. Г. Лучні агрофітоценози. К., 2010.

В. Г. Кургак, А. В. Боговін

Бібліографічний опис:

Лукувництво / В. Г. Кургак, А. В. Боговін // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-59164>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).